

Izvještaj o provođenju suhozidnih radionica u Park šumi Marjan 2025.

U Splitu, lipanj, 2025.

DRUGI OTOK

Obrt za istraživanje, savjetovanje i proizvodnju filmova
vl. Filip Bubalo, Put Meja 7, Split, Gsm +385913181978
e-mail: bubalo.filip@gmail.com
OIB: 60416566702 IBAN: HR4323900011101079950, HPB

SAŽETAK

Predmet ovog izvještaja je pregled aktivnosti koje se treću godinu zaredom održavaju u Park šumi Marjan u suradnji sa spliskim srednjim strukovnim školama u cilju očuvanja kulturnog krajolika Marjana

Općina: Split (vlasnik parcela na kojima se obavljaju aktivnosti)

Županija: Splitsko-dalmatinska (izdavatelj dopuštenja za radove iz članka 144. Zakona o zaštiti prirode)

Investitor: JU Park šuma Marjan

Nadležne službe: Upravni odjel za zaštitu okoliša, komunalne poslove i infrastrukturu, te Konzervatorski odjel u Splitu - Ministarstvo kulture RH

Razdoblje provođenja aktivnosti: ožujak/lipanj 2025.g.

**Autor: Filip Bubalo, prof. pov. / dipl. muzeolog
nosioc dozvole za istraživanje i proučavanje nepokretnog kulturnog dobra**

SADRŽAJ

- Uvod
- Suhozidne radionice
  - Teorijski modul
  - Praktički modul
- Provedba programa suhozidnih radionica
  - *Graditeljsko-geodetska škola*
  - *Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju (učenici graditeljskih zanimanja)*
  - *Tehnička škola za mehanotroniku i strojarstvo*
  - *Škola likovnih umjetnosti*
- Smjernice za nastavak radionica na Marjanu i integraciju eksperimentalnog kurikuluma
- Izjava o odgovornosti

UVOD

Ovo je treću godinu zaredom da splitski srednjoškolci i srednjoškolke pohađaju suhozidne radionice na Marjanu. Tako su i ove 2025. godine u drugom polugodištu školske godine, učenici Građevinsko-geodetske škole, Tehničke škola za strojarstvo i mehatroniku te Škole za dizajn, grafiku i održivi razvoj, učenici usvajali vještine tradicionalne gradnje kamenom, pod pokroviteljstvom Javne ustanove za upravljanje Park šumom Marjan te uz dozvole Upravnog odjela za zaštitu okoliša, komunalne poslove, infrastrukturu i investicije te Ministarstva kulture, odnosno Konzervatorskog odjela u Splitu.

Kako je JUPŠM do sada bila jako zadovoljna s suhozidnim radionicama, te naravno zbog interesa nastavnika/dionika koji su dosad sudjelovali na program i primjeni ovakvog kurikuluma za izvannastavne aktivnosti, s radionicama smo nastavili i ove godine. Kako su radovi na prvotnoj lokaciji „učionice na otvorenom“ odnosno parceli na predjelu poznatom kao Karinova krivina gotovo završeni, odnosno okolni suhozid je bio gotovo završen, samo je par radionica na toj lokaciji. U međuvremenu smo s ravnateljem JUPŠM g. Pejnovićem dogovorili uređenje i otvaranje nove lokacije na sjevernoj strani park šume. Riječ je o novootkrivenom putu, koji je u naravni spajao dvije staze na različitim izohipsama. U dogовору с главним чвarem prirode г. Антом Коджоманом те изводачем па је уз помоћ багера очишћена средина пута те околиш у непосредној близини суhozida. Тако је отворена нова „суhozidна учионица“, а која пружа нове могућности попут зидanja „од нуле“ односно од темеља, што је било pogotovo прикладно за ученике градитељског смјера. И даље је фокус суhozidnih radionica на подизању свјести о очuvanju suhozida на Marjanu с обзиrom на то да су они саставни дио заштићеног културног крајолика Marjana, но с radionicama se ukazuje i na važnost očuvanja same park šuma i cijelog prostora poluotoka Marjan.

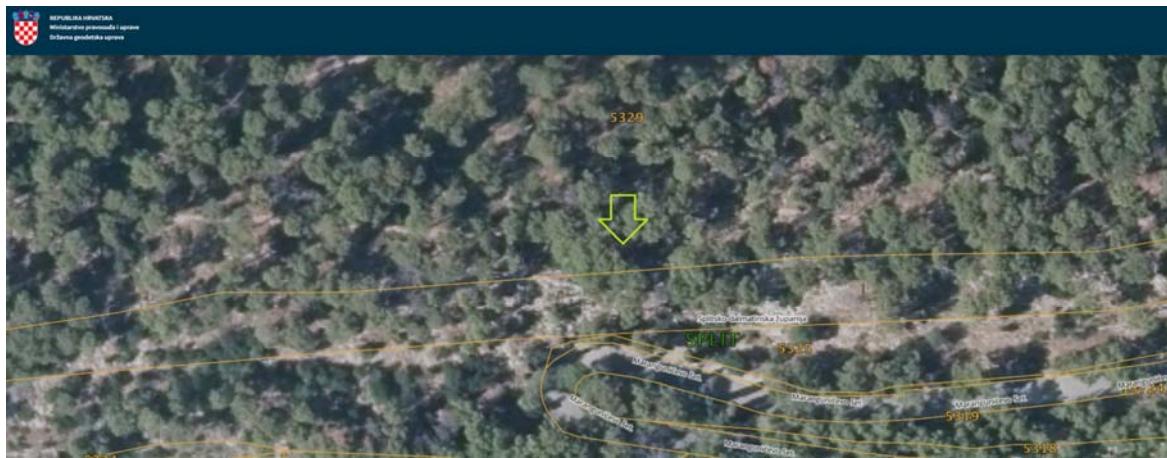
SUHOZIDNE RADIONICE

- Teorijski modul

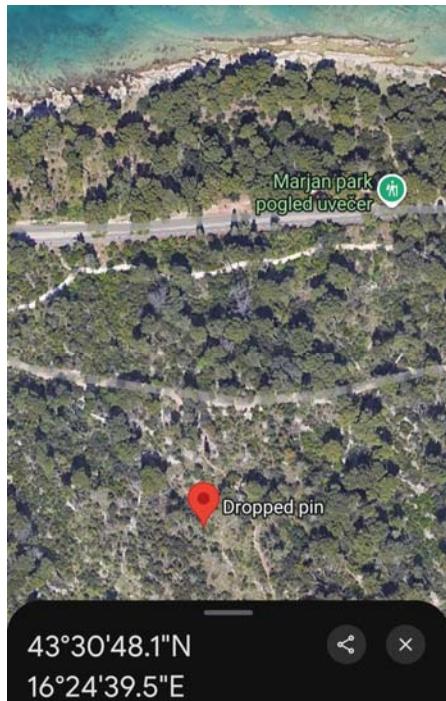
I dalje je zadržan format radionica podijeljen na dva dijela odnosno dva modula: teorijski i praktični modul. No, ove godine osim jednog predavanja u školi (zbog komplikiranog novog pravilnika o ulasku u prostorije škole), teorijski dio se održavao *in situ* – odnosno na terenu prije početka samih radionica.

Kao i do sada u teorijskom dijelu programa, učenici su upoznati s temeljnim elementima tradicijske arhitekture, uključujući njezinu geološku uvjetovanost, prostornu rasprostranjenost te tipologiju vernakularne arhitekture- poglavito suhozida, koji su ili ogradaivali parcele (*meje*) ili bilo dio podzida za stabilizaciju terena i poljoprivrednu na padinama. Kroz predavanja na terenu i upoznavanjima s recentnim istraživanjima obrađivani su i ključni pojmovi zaštite, očuvanja i interpretacije prirodne i kulturne baštine, pri čemu je poseban naglasak stavljen na razvoj svijesti o održivom razvoju, zaštiti okoliša i razumijevanju odnosa između tradicijske i suvremene arhitekture. Posebna pažnja posvećena je kulturnoj baštini Park šume Marjan, koja obuhvaća brojne povjesne slojeve: od neolitičkih nalazišta, preko antičkog razdoblja i srednjeg vijeka, do suvremene transformacije Marjana iz agrikulturnog područja u zaštićenu park-šumu s brojnim sadržajima za građane Splita i sve brojnije turiste. Učenici su također upoznati s izazovima koji proizlaze iz klimatskih promjena, kao i s ulogom lokalne zajednice u očuvanju kulturnih krajolika.

Predavanja koja su održavana u školskim prostorijama prezentirala su mogućnosti korištenja digitalnih tehnologija, uz prilagodbu specifičnim interesima i nastavnim planovima pojedinih obrazovnih ustanova, ali i na terenu, u obliku "učionice na otvorenom." Cilj je bio povećati razumijevanje i svijest o vrijednosti suhozidne baštine, razlici između materijalne i nematerijalne baštine, te njihovoj ulozi u oblikovanju kulturnog krajolika poluotoka Marjan, koji je od 2014. godine zaštićen kao nepokretno kulturno dobro.

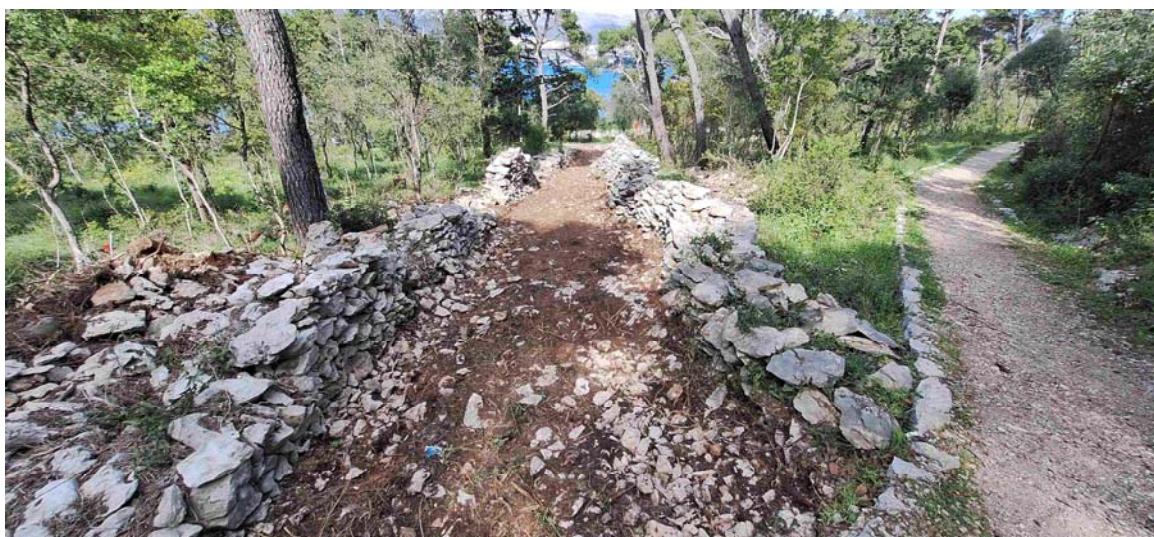
„Učionica na otvorenom“ na Karinovoj krivini – lokacija održavanja suhozidnih radionica

Nova lokacija suhozidnih radionica na sjevernoj strani Marjana - put ograđen dvostrukim suhozidom.

Na suhozidnoj radionici sudjelovala je i Daniela Šegvić – Odsjek za zaštitu okoliša Grada Splita

U suradnji s nastavnicima i mentorima, za sve uključene učenike organizirana su uvodna predavanja s ciljem upoznavanja s osnovama suhozidne baštine i tradicijske arhitekture, kao ključnim temama projekta. Predavanja su služila kao polazišna točka za razumijevanje kulturnog, povijesnog i prostornog konteksta suhozida, ali i njihove uloge u održivom razvoju i očuvanju kulturnog krajolika. Za škole koje su imale mogućnost organizacije u sklopu redovne nastave, predavanja su održana u učionicama, u obliku PowerPoint prezentacija, sadržajno i oblikovno prilagođenih nastavnim programima i razinama predznanja učenika. U slučajevima gdje takva organizacija nije bila moguća, uvodna predavanja su realizirana na terenu, koristeći didaktičke materijale i metode rada prilagođene uvjetima rada na otvorenom, kako bi se učenicima omogućilo aktivno sudjelovanje bez obzira na tehničke ili prostorne ograničenosti. Ovaj prilagođeni pristup nastavio se i u praktičnom dijelu radionica, pri čemu je svaki obrazovni smjer imao definirane vlastite projektne zadatke i plan provedbe, koji su oblikovani i vođeni od strane njihovih mentorova. Time je svakom razredu omogućeno sudjelovanje na način koji je usklađen s njihovim kompetencijama, strukom i kurikularnim ishodima, čime je osigurana visoka razina relevantnosti i motivacije učenika tijekom cijelog procesa.

Novootkriveni put omeđen suhozidima idealna lokacija za nastavak suhozidnih radionica

- **Praktični modul**
- *Graditeljsko-geodetska škola – geodetski smjer*

Ove godine moram istaknuti trud i zalaganje profesorice Ivane Fredotović i učenike Geodetske škole, koji su pod stručnim vodstvom, realizirali svoju terensku nastavu na lokaciji poviše crkve Gospe od sedam žalosti. Naime, taj dio Marjana dosta je zapušten i nepristupačan, pa su se učenici dosta potrudili kako bi realizirali praktičnu nastavu. Zanimljivo da taj dio park šume karakteriziraju veliki podzidi koje odlikuje velika umješnost u slaganju i stoga predstavljaju posebno atraktivnu zonu za proučavanje suhozida, odnosno organizaciju nekih budućih radionica.

Na terenu su učenici proveli detaljan obilazak, analizirali stanje, te preciznim GNSS uređajem snimali zatečeno stanje i to metodom kojom se bilježi i visina suhozida a ne samo kontrolne točke. Ovo spominjem s razlogom, jer paralelno se radi projekt inventarizacije svih suhozidnih struktura na Marjanu, pa ovo snimanje budućih geodeta predstavlja vrijedan doprinos budućoj tehničkoj dokumentaciji i dalnjim planovima obnove.

Ovaj primjer pokazuje kako interdisciplinarni pristup, u kojem se povezuju elementi geodezije, arhitekture, kulturne baštine i terenske nastave, može rezultirati visokom razinom angažiranosti učenika i stvarnim doprinosom očuvanju lokalnog prostora. Istodobno, učenici razvijaju ključne stručne kompetencije i svijest o vrijednosti baštine koju uče mjeriti, bilježiti i interpretirati.

- *Graditeljsko-geodetska škola – graditeljski smjer*

Jedan od posebno važnih segmenta ovog projekta odnosio se na suradnju s učenicima graditeljskog smjera. S obzirom na prirodu njihova obrazovnog usmjerenja, očekivalo se da će upravo oni dati najveći stručni i konceptualni doprinos u osmišljavanju i oblikovanju suhozidnog puta na Marjanu. Ideja je bila da, uz aktivno sudjelovanje u terenskim aktivnostima, učenici razviju stručne projekte koji bi uključivali izradu idejnih nacrta, vizualizacija, mjernih izračuna te konceptualna rješenja za funkcioniranje ovog puta koji povezuje dvije pješačke trase. Pod vodstvom arhitektice Ninočke Kljaković Gašpić, učenici su obnovili suhozide uz put koji vodi od Bena prema sedlu.

Nažalost, unatoč dobroj početnoj suradnji s nastavnicima i otvorenosti škole prema projektu, učenici graditeljskog smjera nisu sudjelovali u očekivanom broju, što je u velikoj mjeri ograničilo provedbu zamišljenih aktivnosti. Umjesto planiranog razvoja projektnih rješenja, učenici koji su ipak sudjelovali u radionicama pridružili su se osnovnim radovima na obnovi suhozida, bez značajnijih rezultata u domeni dizajna, tehničke dokumentacije ili prostorne analize. Nažalost, zbog obaveza nastavnika, štrajkova i drugih okolnosti, nakon radionice u travnju do kraja školske godine nisu se pojavili.

Ova situacija ukazuje na važnost pravovremene komunikacije i motivacije učenika od strane nastavnika kao i neku vrst „nagrade“, ali i na potrebu za dodatnom integracijom ovakvih projekata u redovnu nastavu, čime bi se osigurala veća uključenost, predvidljivost i mogućnost evaluacije učeničkog rada. Ujedno, ovo iskustvo može poslužiti kao koristan uvid za buduće suradnje, gdje bi škola i voditelji projekta zajednički definirali obvezujuće termine, opseg projektnih zadataka i način vrednovanja učeničkog doprinosa, kako bi se ovakvi vrijedni potencijali – poput kreativnog i stručnog znanja graditeljskih smjerova – mogli u potpunosti iskoristuti. Unatoč ograničenom učinku u ovom ciklusu, suradnja s učenicima dizajna ostaje izuzetno važan segment projekta i smatramo da upravo u njihovom doprinosu leži ključ za dugoročno funkcioniranje “učionice na otvorenom”, čime se suhozidna baština ne samo obnavlja, već i štiti ambijentalni identitet.

- *Tehnička škola za strojarstvo i mehanotroniku*

Pod stručnim vodstvom profesorice Mirjane Kamber, učenici su — sukladno specifičnostima svoga obrazovnog smjera — razvijali i primjenjivali tzv. opće kompetencije, koje se ne odnose isključivo na struku, već na odnos pojedinca prema prirodi, društvu i održivom razvoju. Poseban naglasak stavljen je na razumijevanje čovjekove potrebe za boravkom u prirodi, važnosti očuvanja okoliša i prepoznavanju povezanosti lokalne prirodne i kulturne baštine s globalnim ekološkim izazovima, poput zaštite planeta Zemlje u cjelini. Učenici su kroz ovaj pristup stekli širi uvid u vrijednost prirodnih prostora kao što je Park-šuma Marjan, ne samo kao rekreativnog područja, već i kao prostora od golemog kulturnog i edukativnog značaja.

Kao volonteri, učenici su – uz mentorstvo svojih nastavnika i voditelja radionica – dodatno produbili znanje o povijesnim i kulturnim vrijednostima Marjana, te prošli edukaciju iz područja suhozidne gradnje, kroz koju su razvijali manualne, tehničke i organizacijske vještine. Jedan od najvažnijih aspekata njihovog sudjelovanja bio je razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina, što dodatno potvrđuje važnost volonterskog rada kao vrijednog oblika neformalnog obrazovanja. Takvo iskustvo doprinosi oblikovanju društveno odgovornih mladih ljudi, spremnih na aktivno sudjelovanje u zajednici i doprinos održivim razvojnim ciljevima.

- Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju (učenici graditeljskih zanimanja)

Učenici ekološkog smjera, vođeni prof. Zdravkom Bonićem i u suradnji s voditeljima radionica, tijekom ovogodišnjih aktivnosti nastavili su s primjenom nastavne metodologije uspostavljene tijekom prošlogodišnjeg ciklusa, koji uključuje terenska mjerena okolišnih parametara uz korištenje suvremene tehnologije. Koristeći termovizijske kamere i druge senzorske uređaje, učenici su mjerili temperaturu kamena u suhozidu – na osunčanim i zasjenjenim dijelovima – kao i temperaturu tla, relativnu vlažnost zraka, te samih struktura suhozida. Osim toga, pratili su razinu osvjetljenja u različitim mikrozonama unutar lokacije – na izravnom suncu, u hladu te uz same zidove – čime su dobiveni korisni podaci za razumijevanje mikroklimatskih uvjeta na području "učionice na otvorenom".

Ova metodološka praksa ne samo da pruža konkretne podatke za potencijalni monitoring okolišnih promjena u vremenu, nego omogućava učenicima razvoj istraživačkih vještina, kao i dublje razumijevanje povezanosti između klime, prirodne građe i kulturnog krajolika čija je osnova suhozid. U tom kontekstu, projekt suhozidne obnove postaje multidisciplinarna platforma za primjenu znanja iz područja ekologije, fizike, zaštite okoliša i održivog razvoja.

Posebna vrijednost ovakvog pristupa jest i u tome što učenici kroz konkretan rad na terenu razvijaju osjećaj odgovornosti prema prostoru u kojem žive, dok istovremeno stječu iskustva koja su primjenjiva i izvan školskog okvira – primjerice, u dalnjem obrazovanju ili profesionalnom usmjerenuju se sektoru zaštite okoliša.

- *Škola likovnih umjetnosti*

Premda je Škola likovnih umjetnosti iskazala interes da u školskoj godini 2025.g. sudjeluje na suhozidnim radionicama zbog čega je i navedena u ugovoru, ta se suradnja unatoč pozivima na radionice stalno odgađala i na kraju se nije realizirala. Svakako predlažem da se u budućnosti kontaktira vodstvo Škole likovnih umjetnosti radi sudjelovanja na suhozidnim radionicama.

Provedba programa

Tehnička škola za Mehanotroniku i strojarstvo / autor: Mirjana Kamber

NAZIV aktivnosti, programa i/ili projekta	Šetnja Marjanom u suradnji s „Javnom ustanovom za upravljanje Park - šumom Marjan i prof. Filipom Bubalom
OPIS i NAČINI realizacije aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • ovaj projekt nastao je u suradnji s „Javnom ustanovom za upravljanje Park - šumom Marjan“ i Prof. Filipom Bubalom, baštinskim profesionalcem koji se bavi očuvanjem i promocijom suhozidne gradnje • Projekt će se realizirati poučnom, višesatnom šetnjom Marjanom i radionicom suhozidne gradnje u blizini Karinove krivine. Aktivnosti će završiti kvizom znanja koji će se održati na platou Dječjeg grada. U sklopu ovog projekta obilježiti ćemo i Dan planeta Zemlje. • Volonteri, učenici naše škole, mentorirani njihovim nastavnicima na Marjanu će sudjelovati u organizaciji edukativne šetnje te održavanju kviza znanja. Njihova radna subota započet će rano ujutro. Zajedničkim snagama će pripremiti radne točke i proglašenje pobjednika nakon održanog kviza.
ISHODI aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • proširiti znanja o povijesnim i kulturnim vrijednostima park šume Marjan • upoznati se s postankom i poviješću Marjana; kroz poučnu šetnju predstaviti marjansku kulturnu baštinu; prolaziti zadane točke interesa (marjanske crkvice) • razvijati ljubav prema zavičajnoj povijesti • razviti kod sudionika osjećaj potrebe za kretanjem; u zdravom tijelu zdrav duh • osvijestiti važnost boravka u prirodi za zdravlje čovjeka; naglasiti problem sve veće otuđenosti čovjeka i prirode • učiti u prirodi o prirodi s naglaskom na zanimljive i korisne biljke, te zemljopisne osobitosti i važne povjesne lokalitete • orientirati se u prostoru; u prirodi postoje razni vodiči pomoći kojih se možemo lako snaći na nepoznatom terenu; za kretanje po nepoznatom terenu od velike nam je važnosti dobra orientacija • usvojiti načine mjerena i procjenjivanja na terenu kako bi se lakše snašli, odnosno praktično primijenili vještina orientacije; u geoprostoru je lako odrediti geografske pravce i pomoći prirodnih pojava koje su djeci poznate iz svakodnevnog života • istaknuti pojam zaštite prirode i zaštićene prirodne i kulturne baštine Marjana • razumjeti ideju održivog razvoja, njegovati i razvijati tradiciju suhozidne gradnje • čovjekovu potrebu za boravkom u prirodi te za očuvanjem iste povezati i s očuvanjem planeta zemlje kao cjeline • uključivanje učenika u volonterski rad sa osjetljivom populacijom,

	razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina
MEĐUPREDMETNE TEME uključene u aktivnosti, programe i/ili projekte	<p>Učiti kako učiti uku A.4/5.1. Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema uku A.4/5.4.Učenik samostalno kritički promišlja i vrednuje ideje uku D.4/5.2. Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.</p> <p>Osobni i socijalni razvoj osr A 4.1. Učenik razvija pozitivnu sliku o sebi osr A 4.2. Upravlja svojim emocijama i ponašanjem osr A 4.3. Razvija osobne potencijale osr B 4.2. Suradnički uči i radi u timu.</p> <p>Građanski odgoj i obrazovanje goo A.4.3. promiče ljudska prava goo C.4.3. promiče kvalitetu života u zajednici</p> <p>Održivi razvoj odr A 4.1. Razlikuje osobni od kolektivnih identiteta te ima osjećaj pripadnosti čovječanstvu A.4.3. Procjenjuje kako stanje ekosustava utječe na kvalitetu života B.4.2. Djeluje u skladu s načelima održivoga razvoja s ciljem promoviranja socijalne pravde C.4.3. Analizira i uspoređuje uzroke i posljedice socijalnih razlika u nekim društвima sa stajaliшta dobrobitи pojedinca.</p> <p>Zdravlje B.4.1.B Razvija tolerantan odnos prema drugima B.4.1.A Primjereno se odnosi prema drugima i ostvaruje kvalitetnu komunikaciju.</p> <p>Uporaba informacijske i telekomunikacijske tehnologije ikt C 4. 4. Učenik samostalno i odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.</p> <p>Poduzetništvo pod B 4.2. Učenik planira i upravlja aktivnostima</p>
NAČINI VREDNOVANJA aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • praćenje i bilježenje aktivnosti i postignuća te vrednovanje primjene naučenog u nastavi • povratne informacije učenika, moguća primjena u usvajajuju nastavnih sadržaja, vođenje evidencije o sudjelovanju učenika, njihovo aktivnosti tijekom projekta i ocjenom iz odgovarajućeg predmeta u elementu po izboru nastavnika. Po mogućnosti i realizacija terenske nastave.
VREMENIK aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • Tijekom drugog obrazovnog razdoblja, u dogовору s učenicima i ravnateljem, Javnom ustanovom Marajan i voditeljem radionca Filipom Bubalom
TROŠKOVNIK aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • Nema troška
NOSITELJ/I aktivnosti, programa i/ili projekta	<ul style="list-style-type: none"> • Mirjana Kamber, prof. povijesti i filozofije, Nataša Marić, mag. Psych. i svi zainteresirani nastavnici učenici prvih razreda

Smjernice za nastavak radionica na Marjanu i integraciju eksperimentalnog kurikuluma

Nakon tri godine održavanja radionica sa srednjim strukovnim školama, kao i gostujućim školama iz inozemstva, te nakon provedenih evaluacija od strane mentora i nastavnika, temeljenih na smjernicama hrvatskog obrazovnog sustava, a ponajviše na povratnim i neposrednim informacijama učenika koje su bile iznimno pozitivne, smatram da se ovakve i slične radionice trebaju nastaviti održavati na području Park-šume Marjan.

Naime, zbog obilja suhozidne baštine koja se nalazi na teritoriju Javne ustanove za upravljanje Park-šumom Marjan, bolja integracija obrazovnih i neformalnih edukativnih institucija, kao i organizacija civilnog društva (udruga, kolektiva, zadruga) na području Splita i šire, apsolutno je nužna kako bi se svi aspekti i količina, ne samo kulturne, već i prirodne baštine, uz pomoć volonterstva stavili u fokus što šireg kruga zainteresiranih za očuvanje baštine Marjana. Novoformirana lokacija suhozidnog puta nalazi se nedaleko od trim staze odnosno Špinutskih vrata, te pruža jednostavan prilaz i mogućnosti sudjelovanja za sve skupine građana. Model koji se posljednje dvije godine (drugi semestar školske godine) provodio u školama i u „učionici na otvorenom“ prvenstveno na lokalitetu Karinove krivine ali i drugdje, pokazao se stabilnim za uključene strukovne škole, te kao takav primjenjiv za druge formalne i neformalne obrazovne ustanove (škole, sveučilišta) ili primjerice institucije za zaštitu prirode (parkovi prirode, nacionalni parkovi i sl.), kao i Nacionalni centar za razvoj volonterstva. Naravno, svakome od tih dionika treba prilagoditi pristup, osobito ako se radi o polaznicima manjih dobnih skupina (osnovne škole i vrtići), socijalno ranjivim skupinama ili osobama s poteškoćama u razvoju. Za takav rad potrebna je snažnija uloga mentora i stručna i izravna suradnja s Javnom ustanovom.

Radionice suhozida, tijekom dvadesetak godina mog rada, pokazale su se iznimno prijemčivima za sve uzraste i stručna usmjerenja, a sudionici se u pravilu uvijek vraćaju. Tako je bilo i na ovim radionicama – učenici su, kao i mentori, izrazili želju za njihovim nastavkom, što bi u budućnosti značilo trajno povezivanje škola i

drugih institucija s obnovom suhozida na Marjanu. To smatram prijeko potrebnim, osobito ako bi se s navedenim institucijama i udrugama potpisao sporazum kojim bi se stranke obvezale na odgovorno ponašanje te jasno zacrtale ciljeve u skladu s Planom upravljanja Park-šumom Marjan. Kao što sam već naglasio, učenike bi se svakako trebalo nagraditi za sudjelovanje (npr. knjižicom o volontiranju), a građanima omogućiti sudjelovanje kroz korištenje gradskih parcela na Marjanu, primjerice za urbane vrtove i slične aktivnosti. Osim toga s „Projektom inventarizacije marjanskih suhozida“ bit će konačno poznate lokacije, količina te lokacije za sve buduće radionice, ovisno o pristupačnosti, zahtjevnosti obnove i ambijentalnoj vrijednosti.

U drukčije postavljenoj suradnji, primjerice s privatnim ili državnim tvrtkama, organizacija i obnova suhozida zahtjevala bi znatna logistička i finansijska naprezanja za Grad Split kao osnivača Javne ustanove koja upravlja Park-šumom Marjan. Osim toga, postavlja se pitanje kontrole kvalitete i održivosti takvog pristupa. Naime, u posljednjim desetljećima, osobito posljednjih godina, komercijalna obnova marjanskih suhozida pokazala se neuspješnom, a dio suhozida i cijelog kulturnog krajolika nepovratno je devastiran betoniranjem. Takvi se sporadični slučajevi više ne bi smjeli ponavljati, osim uz izričito dopuštenje Konzervatorskog odjela u Splitu, Upravnog odjela za zaštitu okoliša, komunalne poslove, infrastrukturu i investicije te Odsjeka za zaštitu okoliša, pod čijom je ingerencijom odnedavno Park-šuma Marjan.

Zaključno, modeli radionica koji su se razvili s ciljem osvještavanja polaznika o vrijednosti kulturne i suhozidne baštine te tradicijske arhitekture na Marjanu, kao i upoznavanja sa samom vještinom gradnje, predstavljaju zalog za nove generacije ljubitelja Marjana i očuvanje njegovih bogatstava. Suradnja nadležnih institucija s ovakvim oblicima edukacije i volontiranja – odnosno jedan oblik javno-privatnog partnerstva, gdje bi na radionicama, osim građana, sudjelovali i vlasnici parcela na Marjanu, uz djelatnike Javne ustanove – održiv je i dalekosežan projekt obnove s izraženim socijalnim naglaskom, na koji se može vezati velik broj ljudi i kojim se može ostvariti građansko-participativni oblik očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti Park-šume Marjan.

IZJAVA O ODGOVORNOSTI

Ovaj izvještaj izrađen je na temelju mojih specijalističkih znanja u domeni očuvanja suhozidne baštine, dvadesetogodišnjeg iskustva u istraživanju, zaštiti materijalne i nematerijalne kulturne baštine, kao i prakticiranju umijeća suhozidne gradnje kao i radom u obrazovnim institucijama, te je u skladu s dopuštenjem za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara članka 2. stavka 1. točke 1. Pravilnika o uvjetima fizičke i pravne osobe i to u istraživanje i proučavanja nepokretnog kulturnog dobra, a pridržavajući se pritom odredbi važećih zakona, pravilnika te svih ostalih propisa RH.

Splitu, 20. lipnja, 2025. godine

Izradio: prof.pov. /dipl.muz. Filip Bubalo
Drugi otok – obrt za istraživanje i savjetovanje

Filip Bubalo